

İSLAM KONTEKSTİNDƏ İRAN-AZƏRBAYCAN MÜNASİBƏTLƏRİNDƏ YENİ MƏRHƏLƏ

Əsədulla Qurbanov

*Fəlsəfə elmləri
doktoru,
professor*

Ən əvvəl, çox mühüm və önəmli bir məqamı qeyd etmək istərdik ki, İran İslam Respublikası ilə müstəqil Azərbaycan arasında sağlam, perspektivli təməlin əsasını ümummillə liderimiz Heydər Əliyev qoymuşdur. Bu münasibətlə konkret misallar da gətirmək olar. Məsələn, Ulu Öndər 1998-ci ildə İran İslam Respublikasının paytaxtı Tehran şəhərində İslam Konfransı Təşkilatının XIII zirvə toplantısında iştirak etmiş, orada Azərbaycan həqiqətlərini bütün dünyaya, o cümlədən Yaxın və Orta Şərqi islam-müsəlman aləminə bəyan etmişdi. Dərin məna, məzmun və mündəricə kəsb edən sanballı məruzəsində, əsasən, İran-Azərbaycan münasibətlərinin perspektivlərindən ətraflı danışmışdı. Eyni zamanda, İslam dininin və müqəddəs Quranın ümumbəşəri mənəvi dəyərlərinin əhəmiyyətindən geniş söhbət açaraq demişdi: **“İslam dini əsrlər boyu bizim mənəviyyatımızın əsasını təşkil etmiş, müsəlmanların dünyada layiqli yer tutmasını təmin etmişdir”**. (Heydər Əliyev. *“Müstəqillik yolu”*. Bakı, 1997, səh. 93). **“Qurani-Kərimin bütün kəlamları bu gün Azərbaycanda Allahın yolu ilə getməyimiz üçün məşəldir. Biz azərbaycanlılar – bu sonradan gələcək bütün nəsillərə də tövsiyə olunur – heç vaxt inamımızdan, dinimizdən uzaqlaşmayacaq və bu mənəvi mənbələrimizdən istifadə edərək gələcəyimizi quracağıq”** (Yenə orada, səh. 93-94). Göründüyü kimi, islama, Qurana belə yüksək qiyməti kamil mütəxəssis verə bilərdi.

Heydər Əliyev müstəqil dövlətimizə rəhbərlik etməyə başladığı dövrdən, 1993-cü ilin ikinci yarısından sonra İran İslam Respublikası ilə suveren Azərbaycan arasında münasibətlər daha yüksək səviyyədə qurulmağa başladı. Bu, dini dövlət ilə dünyəvi dövlət arasında mahiyyətə yeni münasibətlərin bərqərar olması idi.

Sonrakı illər ərzində də İran və Azərbaycan İslam dini ilə bağlı meydana çıxan və ya ortaya atılan məsələlərə münasibətdə, demək olar ki, eyni mövqə əks etdirmişlər. Bu ilin iyun ayının 25-26-da İran İslam Respublikasının paytaxtı Tehran şəhərində “Terrorsuz dünya; yaxud terrora qarşı qlobal mübarizə” möv-

zusunda keçirilmiş beynəlxalq simpoziumun iştirakçısı kimi mən bir daha bunun şahidi oldum. Bu beynəlxalq tədbirə dünyanın 60 ölkəsindən nümayəndələr dəvət olunmuşdu. Konfransda iştirak edən Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri Azərbaycan milli təhlükəsizlik naziri, general-leytenant Eldar Mahmudov idi. O, konfransın birinci günü, yəni iyunun 25-də səhər iclasında “Beynəlxalq terrora qarşı mübarizədə müstəqil Azərbaycanın rolu” mövzusunda qısa, lakin çox dərin məzmunlu məruzə ilə çıxış etdi. Cənab nazir məruzəsində bu dəhşətli sosial bəlaya qarşı mübarizədə müstəqil Azərbaycanın həyata keçirdiyi kompleks tədbirlər haqqında geniş məlumat verdi.

İyunun 26-da konfransın plenar iclasında bu sə-tirlərin müəllifi “İslam terrora yox, dayan, dur deyir” mövzusunda məruzə ilə çıxış etdi. Qeyd olundu ki, beynəlxalq terrorçuluğa qarşı mübarizə tək bir ölkənin, bir xalqın, millətin işi deyildir. Bu iş yaşadığımız Yer planetində bütövlükdə mütərəqqi bəşəriyyətin bir nömrəli vəzifəsidir. Bu problemə məkan baxımından yanaşsaq görərik ki, terrorçuluq ən çox dünyanın islam-müsəlman aləmində baş verir. Bu, heç də səbəbsiz deyildir. Özü də, səbəblər çoxdur.

Birincisi, Qərbin bəzi məkrli siyasi dairələri Şər-qin zəngin enerji ehtiyatlarını ələ keçirmək, onu mə-nimsəmək istəyir.

İkincisi, Qərbin hakim dairələri, xüsusilə xris-tianlıqdan siyasi məqsədlərlə istifadə edən qüvvələr qorxur ki, müsəlmançılıq dünya miqyasında artır və bu, Qərb üçün təhlükə ola bilər. Ona görə də, Qərbin bir çox hakim siyasi dairələri çalışırlar ki, nəyin bahasına olursa-olsun, İslam dinini, onun banisini, İslamın əsasını təşkil edən müqəddəs Quranı nüfuzdan sal-sınlar.

Bir neçə il bundan əvvəl Qərbi Avropa ölkələri-nin birində İslam dininin banisi Məhəmməd Peyğəm-bərin bir Qərb rəssamı tərəfindən təhqiramiz şək-linin çəkildiyini yaxşı xatırlayırıq. Yaxud, başqa bir fakt. Bu yaxınlarda ABŞ-da xristian keşiş müqəddəs Quranı yandırmışdır. Daha bir fakt: ABŞ-ın siyasi dai-rələri koalisiya təşkil edərək, bəşər-islam mədəni-yətinin beşiyi olan İraqı yerlə-yeksan etmişdir. İslam mədəniyyətinin inciləri, Allahın evi olan saysız-hesabsız məscidlər dağıdılmış, partladılmışdır. İraqda terrorun bütün növlərindən: siyasi, iqtisadi, ekoloji, mənəvi, dövlət terroru kimi bütün formalarından isti-fadə olunmuşdur. Belə səpkili terror aktları Əfqanıst-anda, Pakistanda da törədilmişdir. İndi də Qərbin bəzi məkrli siyasi dairələri Şərqi ən qüdrətli ölkəsi, dövləti olan İrani məhv etmək niyyətinə düşmüşlər.

Göründüyü kimi, Tehrandə haqqında danışdı-ğım beynəlxalq simpoziumun keçirilməsi heç də təsa-düfi deyildi. Digər tərəfdən, İran İslam Respublika-

sının da üzv olduğu İslam Konfransı Təşkilatı bu gün terrora qarşı mübarizədə ön sırada gedir. Həmin münasibətlə konkret faktlar da gətirmək olar. Məsələn, 2005-ci ildə Məhəmməd Peyğəmbərin ﷺ təvəllüd tapdığı müqəddəs Məkkə şəhərində İslam Konfransı Təşkilatının üçüncü fəvqəladə zirvə toplantısı keçirilmişdir. Bu konfrans 2001-ci ilin 11 sentyabrında ABŞ-da çoxsaylı insan tələfatına səbəb olmuş terrorun mənfi nəticələrinin aradan qaldırılmasına həsr olunmuşdur. Həmin konfransda İslam Konfransı Təşkilatının üzvü olan bütün ölkələrin, o cümlədən İran İslam Respublikasının və müstəqil Azərbaycanın da birinci şəxslərinin təmsalında nümayəndə heyətləri iştirak etmişlər.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev həmin toplantıda çıxış edərək, üzünü İslam Konfransı Təşkilatının Baş katibi, dünya şöhrətli islam alimi olan Ekmaləddin Ehsanoğluna tutaraq belə tövsiyə xarakterli xahiş etmişdi: “Bu qəbildən olan konfransın 2006-cı ildə Bakıda da keçirilməsi, zənnimizcə, çox faydalı olardı”.

Azərbaycan Prezidentinin bu xahişi nəzərə alınaraq, 2006-cı ilin payızında Bakıda İslam Konfransı Təşkilatının üzvü olan ölkələrin xarici işlər nazirlərinin 33-cü sessiyası keçirilmişdi. Bu tədbirdə ev sahibi kimi çıxış edən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev demişdir: “Dünyada gedən proseslər bəzi hallarda bizi narahat edir. İlk növbədə, bəzi ölkələrin kütləvi informasiya vasitələrində və müəyyən siyasi dairələr tərəfindən İslamı terrorçuluqla eyniləşdirmək cəhdləri bizi çox üzür, narahat edir və hiddətləndirir. Biz buna heç cür imkan verə bilmərik. İslamı terrorçuluqla eyniləşdirmək olmaz. İslam sülh dinidir, mehribançılıq dinidir, dözümlülük dinidir. Azərbaycan özü terrorun qurbanıdır. Erməni terrorçu təşkilatları bizə qarşı 30-dan çox terror aktı törətmişlər. Bu terror aktları nəticəsində 2 mindən artıq azərbaycanlı həlak olmuşdur. Ancaq biz bu terrorçu təşkilatları hər hansı bir dinə bağlamırıq. Bu, düzgün deyildir. Terrorçuluğun nə dini var, nə də milliyyəti. Ona görə biz bu məsələlərə öz etirazımızı daha da inamla bildirməliyik, öz sözüümüzü deməliyik. Eyni zamanda, gərək bu gün təbliğat imkanlarımızdan istifadə edərək, çox böyük narahatlıq doğuran bu mənfi meylə münasibətimizi bildirək, öz hərəkətlərimizlə bunun qarşısını alaq”. (“Dövlət və din” (ictimai fikir toplusu), Bakı, noyabr, 2006, səh.24-25).

Göründüyü kimi, burada müasir qloballaşma şəraitində baş verən terrorçuluq kimi dəhşətli sosial bəlanın qarşısını almaq üçün hər bir insanın, o cümlədən müsəlmanın öhdəsinə çox mühüm vəzifələr qoyulmuşdur.

Bizim də buradan çıxardığımız ümumi məntiqi nəticə bundan ibarətdir ki, əgər irqindən, dinindən, milli mənsubiyyətindən, habelə digər sosial mənsubiyyətləndən asılı olmayaraq hər bir şüurlu, düşüncəli, dərrəkəli, zəkali insan İslamın və onun əsasını təşkil edən müqəddəs Quranın ümumbəşəri mənəvi dəyərlərini yaxşı, mükəmməl dərk edərsə, onları mənimsəyərsə, heç zaman terrora meyl etməz.

İslam dini ümumbəşəri mənəvi dəyərlərin mühüm tərkib hissələrindən biri olan, Şərqdə sivilizasiyanın inkişafının, insan təfəkkürü və onun təkamülünün

müəyyən mərhələsində meydana gələn, planetar miqyasla ictimai şüur formalarından sayılan sosial tarixi hadisə və fenomendir. Bu deyilənlər müqəddəs Qurana da aiddir: Təsadüfi deyildir ki, Ulu Öndərimiz Heydər Əliyev demişdir:

“Qurani-Şərifin bizə verdiyi tövsiyələr, dərs, göstərdiyi yollar insanları paklığa, düzlüyə, doğruluğa, cəsarətə, qəhrəmanlığa, cəsurluğa dəvət edən tələblərdir, tövsiyələrdir. Azərbaycan dövlət müstəqilliyi əldə etdikdən sonra xalqımızın mənəvi dəyərləri canlanıb, bərpa edilə bilər”. (Heydər Əliyev. *Müstəqillik yolu*. Bakı, 1997, səh.81-82).

Bu yazıda bir sıra təkliflərimi də nəzərə çatdırmaq istəyirəm.

Birincisi, İslamın, onun əsasını təşkil edən müqəddəs Quranın ümumbəşəri mənəvi dəyərlərini əhalinin bütün sosial təbəqələrinə, o cümlədən, ilk növbədə gənclərə mükəmməl, səmərəli və məqsədyönlü şəkildə aşılamaq üçün bu müqəddəs kitabımızı elmilik, obyektivlik və dünyəvilik baxımından izah, şərh etməli olan “İslamşünaslıq” fənninin respublikamızın dövlət təhsil sistemində aid bütün məktəblərdə xüsusi proqram və dərslər əsasında tədrisi çox zəruridir.

İkincisi, islamşünaslıq sahəsində yüksək ixtisaslı milli mütəxəssis kadrlar hazırlamaq üçün akademiyanın müvafiq institutlarının birində və ya Bakı Dövlət Universitetində 00.09.13 – “Dinşünaslıq” və mədəniyyətin fəlsəfəsi” indeksi üzrə daimi fəaliyyət göstərən müdafiə şurasının yaradılması məqsədəuyğun olardı.

Üçüncüsü, İslamın və müqəddəs Quranın ümumbəşəri mənəvi dəyərlərini geniş oxucu kütləsinə, dinləyicilərə, tamaşaçılara çatdırmaq üçün mətbuat, radio, televiziya və internetdə müntəzəm olaraq məqalələrin dərc edilməsi, verilişlər aparılması da çox vacibdir.

Nəhayət, fikrimizi Ulu öndərimizin aşağıdakı dərin mənalı kəlamı ilə yekunlaşdırmaq istərdik. O, 1998-ci ildə Bakıda “İslam sivilizasiyası Qafqazda” mövzusunda keçirilən beynəlxalq konfransdakı nitqində demişdir: **“...Azərbaycanda islamşünaslıq sahəsində XX əsr, demək olar, tamam itirilibdir. Bu işləri görmək üçün Azərbaycanda islamşünaslıq elmini inkişaf etdirmək lazımdır. Azərbaycan Elmlər Akademiyası, Bakı Dövlət Universiteti və elmi-tədqiqat institutları... bu sahə üçün xüsusi təşkilatlar, orqanlar, elmi mərkəzlər yaratmalıdırlar... Belə təşəbbüslər olsa, mən onları dəstəkləyəcəyəm, bunlar üçün şərait də yaradacağam. Buna arxayın olun”.** (Heydər Əliyev. *Dilimiz xalqımızın mənəvi sərəvətidir*. Bakı, 1999, səh.47).

Göründüyü kimi, burada müstəqil ölkəmizdə islamşünaslıq elmini inkişaf etdirmək üçün elm və təhsil ocaqlarının, habelə orada çalışan mütəxəssislərin qarşısına çox mühüm vəzifələr qoyulmuşdur.

Güman edirik ki, qeyd olunanlar respublikamızın əlaqədar rəhbər orqanlarını çox ciddi şəkildə düşündürəcəkdir.